

PROJEKTPEDAGÓGIA A DIVATTÁNCOK OKTATÁSÁBAN

SOUNDPAINING WITH BODY

Kézér Gabriella PhD, egyetemi adjunktus, Magyar Táncművészeti Egyetem,
Társastánc és Divattánc Tanszék

Absztrakt

A tanulmány a projektorientált tanulás alkalmazását elemzi a Magyar Táncművészeti Egyetem másodéves divattánc szakirányán tanuló táncos- és próbavezető szakos hallgatók csoportjában (n = 16). A vizsgálat rávilágít, hogyan illeszkedett a projekt a tantervi célok közé, és milyen módon járult hozzá a hallgatók egyéni és csoportos fejlődéséhez. A hallgatók a tantervi és a tanterven kívüli célokat és követelményeket követve vettek részt egy olyan projektben, amelynek végterméke egy *Soundpainting* elnevezésű előadás volt, amely Cornelius Cardew angol kísérleti zeneszerző *Treatise* című gyűjteményének notációira, valamint zenei és vizuális improvizációkra épült.

Kulcsszavak: projektpedagógia, divattáncok oktatása, táncos- és próbavezető szak, soundpainting, improvizáció

1. BEVEZETÉS

A projekt elnevezés a köznapi értelemben igen széleskörűen elterjedt, mivel minden esetben egy meghatározott cél elérésére irányuló hosszabb-rövidebb, különböző időtartamú, de kisebb részfolyamatokra lebontott tevékenységssorozatot jelöl (Orgoványi-Gajdos & Virág, 2024). Napjainkban a projekt fogalma igen sokrétű tartalmi jelentést és értelmezést hordoz magában. A projektorientált tanulást és tanítást Orgoványi-Gajdos és Virág (2024) Bárdossy és munkatársai definíciójából kiindulva (2002) egy olyan nyitott tanterven alapuló struktúrának tekintik, amelynek középpontjában a tanulók cselekvőképessége, döntéshozatala és a valóságra vonatkozó életszerű tanulási folyamatok állnak. Ez a módszer a tanulók érdeklődésére és aktív részvételére épít, amely során a pedagógiai célok szoros kölcsönhatásban vannak a tantervi követelményekkel, így biztosítva a gyakorlati tudás megszerzését. A projektmódszer képes biztosítani a felfedező tanulás lehetőségét, amely által a közösségi és egyéni fejlődés egyaránt megvalósul (Verók & Vincze, 2011).

Táncprojekt során, a tanulóközösség, tehát mind a hallgató, mind az oktató egy valós produktumot hozott létre, amely során végigvezethető az emberi alkotás folyamata. A projektben a tanár tanulásszervezési tevékenységei között megjelenik az

igény megfogalmazása, a célkitűzés, a tervezés, a döntés, a szervezés, a kivitelezés, a kipróbálás (például vizsgahelyzet, bemutató, fellépés, előadás esetében), és az értékelés – akár hallgatói önreflexió, akár tanári értékelés (például vizsgaszituáció) formájában, vagy előadás esetén a közönség fogadtatása által.

Orgoványi-Gajdos Judit és Virág Irén (2024) szerint a differenciálás a projektorientált tanítás egyik alapvető jellemzője. A projektmódszer alkalmazása során a tanárok figyelembe veszik a diákok egyéni képességeit és fejlődési ütemét, így lehetőség nyílik a tanulók egyedi igényeihez igazított oktatási formák és módszerek bevezetésére. A projektmódszer differenciált tanulási lehetőségeket biztosít, amelyek támogatják a tanulók önálló munkavégzését, kreatív gondolkodását és együttműködési készségeit, miközben a tanár facilitátori szerepet tölt be, irányítva és támogatva a tanulási folyamatot.

A tanítási gyakorlatomban elsősorban heterogén összetételű csoportok jelennek meg nagyobb arányban a projektfolyamatokban, amikor mindenki a maga erejének és képességeinek megfelelően vesz részt a csoportmunkában. Csak kevés esetben tapasztalható, hogy a homogén összetételű csoportban lehetővé válna a kooperatív csoportmunka, hiszen ez esetben a hallgatók képességei azonos szintűek, és az adott cél elérésére irányuló motivációjuk közel azonos szintű. Azonban bármilyen összetételű csoportmunka esetén elmondható, hogy a projektmunka didaktikai erőfeszítés nélkül teszi lehetővé, hogy a hallgatók a korábbi élményekhez kötődve, előzetes tudásuknak megfelelően, motiváltságuk szintjén, ambíciójuk birtokában válasszanak olyan részfeladatokat, kiindulási pontokat, amelyek pillanatnyi kondíciójuknak megfelelnek (Hortobágyi, 2002). A projekttanulás alapján véve egy konstrukciós folyamat, amelyet a különböző csoportos munkaformák segítenek (Radnóti, 2008), jelen esetben az adott téma (a notáció mozgással történő kifejezésének módja és lehetősége improvizatív élő zenére a festőművész közreműködésével) értelmezését és arról szóló diszkusziót.

Hortobágyi (2002) szerint a projektmódszer egyik legfontosabb sajátossága, hogy nemcsak a tudás átadására összpontosít, hanem a gyakorlati, valóságban hasznosítható ismeretek megszerzésére is, amely során a résztvevők különböző tevékenységek és szituációk által fejleszthetik készségeiket. A módszer különösen a szociális tanulási formákra és az együttműködésre helyezi a hangsúlyt, ami lehetővé teszi, hogy a tanulók különböző viselkedési modelleket sajátítsanak el az interakciók során. Gyakorolható a felelősségvállalás, együttműködés, kulturált vitatkozás, konfliktusok kezelése, érdekek egyeztetése. Oktatásszervezés tekintetében a tanári szerep is megváltozik, mivel a tanár is közreműködő, megfigyelő és közvetítő, partner, tanácsadó, segítő a hallgatók tanulási folyamata során.

Előfordulhat, hogy a szerepeket előre kell meghatározni, különösen akkor, ha a hallgatók nem tudják önállóan megszervezni a csoportmunkát. A tanár nemcsak facilitálja a munkafolyamatot, hanem az értékelést is meg kell terveznie. Az értékelés nem csupán a hagyományos, szummatív formában történik, hanem kiegészül formatív visszajelzésekkel is, amelyek szóbeli megfogalmazásuk révén hozzájárulnak a produktum minőségéhez és a hallgatók képességfejlődéséhez is. A kvalitatív értékelés a következő szempontokra összpontosít: sikerült-e elérni az eredeti célt, és ha igen, milyen módon; ha valamilyen területen nem sikerült a célkitűzést teljesíteni, akkor mi volt ennek az oka; történt-e változtatás a tervhez képest, és

ha igen, indokolt volt-e; ha pedig egyes részcélok túlteljesültek, annak mi lehetett az oka (Kővári & Bogáthiné Erdődi, 2010). A fenti kérdésekre adott válaszokkal a kvalitatív értékelési rendszer összetevői a következők szerint csoportosíthatók: a produktum színvonala, a kompetenciák fejlesztése, az együttműködés színvonala, a konfliktuskezelés képessége, kreativitás, a hallgatói jelenlét, az önálló munkavégzés képességének fejlődése, táncstílusok és tartalmak teljesítése, valamint a metakognitív (problémamegoldó gondolkodás és kutatás) tudásrendszer gyarapodásának szempontjából.

Gyakorló pedagógusként fontosnak tartom, hogy az oktatási folyamatban a hallgatók minél több életszerű, a valóságra vonatkoztatott tanulási folyamatban vegyenek részt. Ezek a folyamatok magukban foglalják a cselekvőképességet, a döntéshozatalt és a kísérletezés lehetőségét, amelyek akár innovációra is ösztönözhetnek.

A projekt tervezése során foglalkoztatott, hogy:

- a hallgatók milyen módon tudnak egy notációra alapozott vezetett improvizációs rendszeren belül kiteljesedni;
- mennyire képesek az improvizáción belül a zenészekkel együttműködve, akik szintén improvizálnak, egymásra reflektálni és együtt élni a zenével;
- milyen módon tudnak együttműködni a színpadon a festőművésznel, Balogh-Kovács Viktóriával;
- milyen módon jelennek meg a bemutató során a tanult tánc technikák az improvizálás során.

2. A BA-SZINTŰ DIVATTÁNCOKTATÁS ÉS A PROJEKTALAPÚ TANULÁS

2.1. A koreográfiai alapismeretek oktatása a táncos és próbavezető szakon

A koreográfiai alapismeretek oktatása a divattánc tanítása során úgy valósul meg, hogy a tanulók fokozatosan sajátítják el az alapvető koreográfiai készségeket, kezdve az egyszerűbb mozgásformák és lépések kombinálásával, majd ezekből építkezve bonyolultabb koreográfiákat hoznak létre. A tanítás során nagy hangsúlyt fektetnek a ritmusérzék, a térbeli tájékozódás és a zenei érzékenység fejlesztésére, miközben a kreativitás és az önkifejezés is kiemelt szerepet kap (Kárpáti, Kézér, & Virághné Vajda, 2020).

A hároméves BA-szintű divattánc szakirányon a hallgatók többféle táncstílust sajátítanak el, mint például a modern-kortárs táncokat, hiphopot, a jazzt, a show-táncokat, valamint a karibi és swingalapú táncokat, majd az ötödik félév végén szigorlatot tesznek ezekből a tárgyakból. Emellett a tanterv része a klasszikus balett, az improvizáció, illetve különféle kiegészítő technikák, amelyek segítik a hallgatók táncstudásának és technikai készségeinek szélesítését (Magyar Táncművészeti Egyetem, 2024).

A divattánc oktatásában a projektalapú megközelítés folyamatosan jelen van az órák során. Erre jó példa a *Próbavezetés és koreográfiai ismeretek* tantárgy, amely ötvözi az elméletet és a gyakorlatot. Itt a hallgatók a tanár által megadott témák vagy zenei ötletek alapján hoznak létre egy produktumot vagy kompozíciót, amelynek kidolgozására egy teljes félév áll a rendelkezésükre.

A téma és a zene feldolgozása a hallgatók saját döntése alapján történik, ők határozzák meg, milyen dramaturgiai ív mentén szeretnék a kompozíciójukat felépíteni. A dramaturgiai ív két fő elemből áll: az egyik a cselekmény alakulása, a másik az érzelmi ív, amely azt mutatja, hogyan reagálnak a karakterek a történet eseményeire vagy a bennük végbemenő változásokra, illetve a külső hatásokra. A zene feldolgozása során a hallgatók gyakran vizualizálják a zenét, esetleg a kottaképet értelmezik, akár ritmikai vagy szólamszintekre lebontva. Emellett bemutatják, hogyan hat rájuk a zene, és ezt önálló célkitűzésként is megfogalmazhatják.

A teljes projektfolyamatban részcélként megjelenik, hogyan valósítják meg a hallgatók a választott témát különböző mozgásformákon keresztül, és hogyan dolgozzák ki a cselekményében bekövetkező változásokat, valamint azt is, milyen munkamegosztásban valósítják meg mindezt. Amennyiben a téma kibontása a cél, a zenei montázsok készítése is fontos része a munkának. Mindemellett a kellékek, eszközök és díszletek használata, valamint a jelmezek tervezése és beszerzése is a feladatok részét képezi. Ha az előadás színpadon kerül bemutatásra, a fénytechnika megtervezése szintén a feladatok közé tartozik.

A harmadik év végén a színpadi záróvizsga keretében is projektalapú feladat válsul meg, amely több szaktanár együttműködését igényli. A hallgatók és a különböző stílusokban és technikákban oktató gyakorlati tanárok közösen hozzák létre a színpadra kerülő produkciót. A részcélokat a tanárok határozzák meg, mindegyikük a saját tantárgyának megfelelően járul hozzá a közös munkához. A forgatókönyv közös megírása után mindenki részt vesz a kivitelezésben, a hallgatók a tanáraikkal együttműködve teljesítik a feladatokat, amelyeket később közös próbák során ötvözik egy egészszé. A témát és a zenét illetően is közösen ötletelnek, bár a tapasztalatok szerint a zene kiválasztása gyakran nagyobb súlyt kap, mint a téma meghatározása. A közös munka gördülékenyebb, ha a zenét a projektben részt vevő tanárok választják ki. A téma kidolgozása és a zenei anyag meghatározása a közös ötletelés során gyakran gyorsabban vezet eredményre, mint amikor kompromisszumra kell jutni a zenei választás kapcsán. Erre példa volt a 2022-ben végzett évfolyam *Egy kiállítás képei* című egyfelvonásos darabja, amely Muszorgszkij zenéjének átíratára készült, két zongorára és dobra hangszerelve, élő zenével. A produkció azonban nem a már ismert képekre épült, hanem egy életutat mutatott be, amely különböző korszakokon keresztül, a születéstől a halálig ívelt. Egy ilyen projekt kivitelezése alkalmat ad a kísérletezésre és az új ismeretek felfedezésére is.

3. A SOUNDPAINTING PROJEKT

A 2023/24-es akadémiai év tavaszi félévében a Táncos és próbavezető szak Divattánc szakirányának teljes második évfolyama ($n = 16$), a nemek arányát tekintve 5 fiú és 11 lány, egy összetett, összművészeti projektben vett részt. A hallgatók eltérő képességi szintje, mivel improvizációról beszélünk, nem igazán volt mérvadó jelen esetben. Az évfolyamról elmondható volt, hogy nyitottságot mutatott az újdonságokra, és mindenki szeretett és mert is improvizálni. A hallgatók heti két órában találkoztak velem, az adott félév tematikájához igazodva. Amikor felvettem az ötletemet, egyhangúlag támogatták, és vállalták a plusz órákat az előadás megvalósítása érdekében. A felkészülés összesen két hónapig tartott, változó időpontokban, és összesen 20 órát igényelt.

3.1. A *Soundpainting with Body* projekt felépítése

A projektmunka során a tanári szerep átalakult a hagyományos frontális oktatáshoz képest. A produktumnak meghatározott időpontra kell megvalósulnia, jelen projekt esetében a Bethlen Téri Színház bemutatójának a dátuma volt.

A tervezés első lépéseit a témaválasztással kezdtem, amely önmagában meghatározta a projekt célját is. A *Soundpainting with Body* elnevezésű projekt alapját az improvizációs technikák képezték, amelyeket a hallgatók már két éve tanultak. Mivel az improvizáció napjainkban a táncszakmában elengedhetetlen készséggé vált, a hallgatók a projektfolyamatban és a produktumban is kapcsolódtak ehhez. Évfolyamvezetőként fontosnak tartottam, hogy a hallgatók valódi, színpadi környezetben, közönség előtt mutassák be improvizációs képességeiket, ez az elképzelés adta az ötletet a projekthez. Az alapötlet Gryllus Samu közösségi zeneszínházi gyakorlatából, a soundpaintingből származott, amelyben Garami Miksa Sámuel mint jazz trombitaművész vett részt. Gryllus Samuval folytatott beszélgetéseim és Garami Miksa Sámuel zenei tapasztalatai nagyban hozzájárultak a projekt létrejöttéhez. A soundpainting kifejezés 'hangfestést' jelent, amit ebben a projektben a 'with body' (testtel) kifejezéssel egészítettem ki. A zenészek és a táncosok közötti együttműködés alapját zenei notációs jelek adták, miközben én karmesterként koordináltam a folyamatot, amely során – figyelve az előadás folyamatát, akár a táncosok, zenészek vagy festőművésznő alkotási folyamatát –, akkor és ott kellett döntést hoznom, hogy a notációs jel megváltozik-e időben vagy sem.

Miután felvetődött a téma, nem volt szükség külön csoportok kialakítására, mivel a hallgatók azt javasolták, találjunk megoldást arra, hogy végig a színpadon maradhassanak. A brainstorming során megegyeztünk abban, hogy szerintük az sem probléma, ha egy időre kilépnek a helyzetből, majd visszatérnek. Úgy gondolták, ez nem fogja megzavarni a közönséget az élményben, még akkor sem, ha időnként a színpad szélére állnak.

A munkafolyamat folyamatos megfigyelése és azok eredményeinek feljegyzése segített hozzá ahhoz, hogy a különböző ad hoc csoportok eltérő időtartamú rész céljait figyelemmel tudjam kísérni, és ha szükséges volt, segíteni tudjak az elakadásokban.

A szervezés során a hallgatók határozták meg a főbb lépéseket.

- Először megbeszéltük a Bethlen Téri Színházzal a közös együttműködés részleteit, majd leadtuk az előadás bemutatásához szükséges írásos anyagokat.
- Ezt követően információt gyűjtöttünk és elemeztük Gryllus Samu soundpainting programját.
- A zenészek, akik élőben biztosították a hanghatásokat és többféle hangszeren improvizáltak, bemutatkoztak. Az egyikük, Garami Sámuel Miksa, aki Gryllus Samu programjában is részt vett, és órát tartott a hallgatóknak, segítve őket az improvizáció gyakorlati megvalósításában. Minden résztvevő zenész improvizált, és az együttműködést a karmesteri jelzések és a notációs jelek orientálták.

- Ezt követően a hallgatók közösen gondolkodtak arról, hogyan lehet a notációs jeleket úgy táncos gyakorlattá alakítani, hogy felállítsanak egy minimális szabályrendszert, amely nem akadályozza őket, hanem szabad teret hagy az improvizációnak. A szabályrendszer kidolgozása is közös ötletelés alapján történt. Nem avatkoztam közbe, csupán megfigyeltem, mivel az események konfrontáció nélkül zajlottak, így moderátori beavatkozásra nem volt szükség. Elég rövid idő alatt kialakultak a notációs lapok szabályai, amelyek lapról-lapra is változtak.
- A zenészekkel megosztottuk a kiválasztott notációs lapokat, és ők is tovább gondolkodtak a témán.
- A következő lépés egy próba volt a zenészek és a táncosok között, ahol karmesterként jeleztem a váltásokat a notációs lapon vagy jeleztem, ha lapot kellett cserélni. Nem volt előre meghatározva, hogy az egyes részek mennyi ideig tartanak, ezt – figyelve a folyamatot – én döntöttem el. A próba-folyamat során mind a zenészek, mind a táncosok sikeresnek ítélték az eredményt. Felvétel is készült, amelyet mindenki megkapott, majd megnézett és meghallgatott.
- A festőművésznő, aki tíz éven át táncolt, bemutatkozott, és a hallgatók felvetették az ötletet, hogy festenének magukra, egymásra vagy a vászonra. A festőművésznőnek nem volt ellenvetése, csak azt kérte, hogy meghatározott területekre vigyék fel a festéket. Megkönnyebbülést okozott, amikor bejelentette, hogy ő maga gondoskodik a festékek beszerzéséről, mivel mi nem voltunk ebben jártasak.
- Ezután a megfelelő festővászon beszerzése és a színpadtechnikai részletek egyeztetése következett a színpadtechnika vezetőjével, különösen a vászon felállításáról és az UV-festék használatáról. Ezeken a megbeszéléseken a hallgatókkal együtt vettem részt, de csak megfigyelőként.
- Az utolsó feladat a kosztüm megbeszélése volt. Arra a kérdésre, hogy milyen ruhában lépjenek fel, azt javasoltam, hogy olyanban, amelyben jól érzik magukat, festhető és láthatóak benne a mozdulataik. A festőművésznő élénk színeket szeretett volna, ezért a hallgatók pasztell vagy világos színű ruhákat választottak, hogy a festék jól látható legyen rajtuk.
- Eljött a nagy nap ideje, a kivitelezés, az előadás napja.
- Délelőtt 10:00 órakor kezdődött a színpad felépítése: a festővászon elhelyezése, a zenészek hangtechnikájának kiépítése és elrendezése, hogy lássák a táncosokat, de ne legyenek útban. Ez egy többórás folyamat volt, amelyben a hallgatók is segítettek a színpadtechnikus művészvezető irányításával.
- Ezt követően megismerkedtek a festékekkel: mennyire kenhetők, mennyire távolíthatók el a bőrről és a balettszőnyegről, mennyire lesznek láthatók a ruháikon, és hogy mennyire moshatók ki.
- Bemelegítés után, festés nélkül zárt ajtók mögött tartottuk meg a főpróbát, ahol az előadás teljes egészében lement. Az előző hangszeres próbákhoz képest teljesen más élményt nyújtott.
- A főpróba után pihenő következett.
- Ezután beengedték a nézőket, és a következő 25 percben a közönség végigkísérhette a projekt megvalósulását és kivitelezését.

3.2. A projektbemutató

Az előadás megkezdése előtt röviden bemutattam, ismerttettem a közönséggel a soundpainting zenei jelentését, a notációs jelek fogalmkörét, valamint az én karmesteri szerepemet.

A nézők egy összművészeti produkció, koprodukció részesei lehettek (1–4. ábra). A képzőművész, a táncosok és a zenészek által alkotott pillanatművészeti impulzus hatására, átélve annak érzelmi, gondolati jelentését, reagált és festett a vászonra. A struktúrát a notációs jelek biztosították, meghagyva az azokon belüli szabadságot, a megismételhetlent a pillanat művészetének a lehetőségét. Minden résztvevő részéről nagy koncentrációra és egymásra figyelésre volt szükség, hogy egységes előadássá varázsolják a színpadi mozdulat- és látványvilágot.

1–4. ábra: A Soundpainting előadás képei (Balogh-Kovács, 2024)¹

.....
¹ A képeket Balogh-Kovács Viktória, a BaKoVi Art Gallery megalapítója bocsátotta rendelkezésre. Nem jöhetett volna létre az előadás, kollégám Sóthy Virág közbenjárása nélkül, a Bethlen Téri Színház vezetése és professzionális technikusai nélkül és az Erzsébetvárosi Polgármesteri Hivatal Szűcs Balázs alpolgármester segítségével, aki lehetővé tette számunkra, biztosítva minden gazdasági felvételt a bemutatóhoz. Sajnos az utolsó képen, a fény miatt az UV-technikával festett részek nem látszanak.

Mint minden projektnek, ennek is volt értékelési szakasza, amely ezúttal a közönség reakcióiban nyilvánult meg. Az előadás végén rövid csend után hatalmas tapsvihár tört ki. A nézők nem akartak távozni, többen megkérdezték, miért volt ilyen rövid az előadás. Amikor elmondtuk, hogy a program 25 perces volt, azt válaszolták, hogy sokkal rövidebbnek tűnt, annyira belemerültek, hogy észre sem vették, hogyan repült el az idő. Számos kérdés merült fel bennük, és nehezen sikerült őket rávenni, hogy a színház előterében folytassák a beszélgetést. Biztattam a táncosokat, zenészeket és a festőművészt is, hogy válaszoljanak a közönség kérdéseire, amit meg is tettek. Mivel a színháznak szabályai vannak, az elpakolást a technikai személyzettel közösen kezdtem meg.

Az előadás végén, a nézői reakciókat követően, Mádi-Horváth Adrienn, az évfolyam improvizációt oktató tanára és Safranka-Peti Zsófia, a kortárs tánctechnika oktatója is értékelte a látottakat. Kiemelték, hogy az előadás rendkívül nehéz feladat volt táncos szempontból, ami egy professzionális táncos számára is komoly kihívást jelentene, ennek ellenére a hallgatók nagyszerűen megoldották a feladatot.

Az előadást követő órán a hallgatók maguktól kezdték el megosztani egymással az átélt élményeiket és érzéseiket, anélkül, hogy erre külön felkértem volna őket. Ezt követően én is értékeltem a hallgatók munkáját. Kiemeltem, hogy a különböző szakaszokban gördülékenyen együtt tudtak gondolkodni és döntéseket hozni, anélkül, hogy bármilyen súrlódás vagy akadály merült volna fel. Megdicsértem őket azért is, mert sikerült 'beszippantaniuk' az előadás során, és én is együtt éltem, éreztem és gondolkodtam velük a színpadon.

4. KONKLÚZIÓ

A projekt egyszerre valósította meg a közösségi kifejezést, és egyben lehetőséget adott az egyén megmutatkozására is. A hallgatók az improvizáció során olyan készségeket sajátítottak el, mint az alkalmazkodóképesség, a döntéshozatal, az önkifejezés, a magabiztosság, a kommunikáció és a kreativitás. Az összművészeti produkció során, a résztvevők általi szabad/improvizatív anyagok álltak össze kompozícióvá. A művészeti ágak hierarchikus viszony nélkül, saját alkotási folyamatukat megtartva kapcsolódtak össze, lehetővé téve a produktummá való kiteljesedését és azt, hogy az így létrejött kompozíció multidiszciplináris jellegű lehessen.

Jelen hallgatói/oktatói együttműködés arra irányult, hogy feltárjam, miként válik élményszerűvé a projektorientált tanítási és tanulási folyamat a divattáncoktatás során, és hogyan mozdulok ki a hagyományos tanári nézőpontból mint belső, reflektív résztvevő. A folyamat során megfigyeléseimet naplóztam, hogy választ találjak az eredetileg feltett kérdéseimre:

- Az improvizáció lehetősége a strukturált projektkeretekben belül: Annak ellenére, hogy a struktúra adott volt, egyes résztvevők annyira belemerültek az előző témákba, hogy csak késve reagáltak a karmesterként jelzett változásokra.
- Kapcsolat a zenészekkel: A zenészekkel való együttműködés kifejezetten jól alakult. A zenészek gyakran kértek visszajelzést, hogy az általuk játszott zene inspirálja-e a táncosokat. Érdekes, hogy fordítva a táncosok részéről

nem hangzott el ilyen kérdés, holott ők is improvizáltak. A beszélgetés során kiderült, hogy a zenészek úgy érezték, nekik kellett kiszolgálniuk a táncosokat, míg a táncosok közül voltak, akik magukat látták a főszereplőknek. Ez a helyzet egy mellérendelt viszonyt feltételezett volna, amely az előadás során mégsem vált érzékelhetővé, abszolút egyenrangú partnerként kezelte egymást táncos és zenész egyaránt. A táncosok kiválóan reagáltak a zenészek váratlan improvizációs részeire vagy hangszerváltásaira vagy akár a csendre, míg a zenészek is folyamatosan figyelve reagáltak a táncosok testdinamikájára annak hangsúlyozására.

- **Kreativitás és festékhasználat a színpadon:** A táncosok bátran használták a festéket a színpadon, és a festőművésznővel való közös mozgás során teljes mértékben partnerként kezelték őt, mind a mozgásban, mind az alkotói folyamatban.

A folyamatra oktatásmódszertani szempontból is reflektáltam. Feltételeztem, hogy ha egy tánctechnika testtudati szinten elsajátított, az improvizáció során is megjelenhet annak mozgásszótárában. A hallgatók, akik már két éve tanulták az improvizációs technikákat, bátran álltak a feladathoz. A színpadi szituációkban találok partnering munkával, kontakt és földtechnikákkal, Forsythe-alapú improvizációval, különféle dinamikai mozdulatmintákkal, forgástechnikával, izolációval, popping-alapú mozgásokkal és zuhanásokkal. Nagymértékben fejlődött a projekt során a hallgatók helyzetfüggő gondolkodása, és a döntéshozatali folyamatban való cselekvő részvétele is. A hallgatók megértették a demokratikus cselekvési elvek jelentéstartalmát. Tanárként a projekt megvalósítása nyitott hozzáállást követelt tőlem, amely biztosítéka volt az elért eredménynek. Maga a folyamat a célig élményszerű volt a hallgatóknak, – amelyet az előadást követő önreflexióikban is kifejeztek –, valamint nekem, tanárnak is. A folyamaton során nekem is át kellett értékelnem a reakcióimat és viselkedésemen olykor változtatnom kellett. A hallgatókban meglepően pozitív reakciót váltott ki az interakciós együttműködés lehetősége a projekt megvalósulásának érdekében. Örültek a folyamatnak és bátran nyilvánították ki a teljes folyamat során véleményüket az én szerepemet illetően, ami az együttműködést szolgálta a cél megvalósulásának érdekében. A hallgatók bizalma és a munka minősége iránti elköteleződése fontos tapasztalat volt számomra. Megállapítható, hogy a közös együttműködésben a kommunikáció és a bizalom kulcsszerepet játszott, amely elősegítette a résztvevők közötti tudásépítést, mind az előadás, mind annak előkészítése során

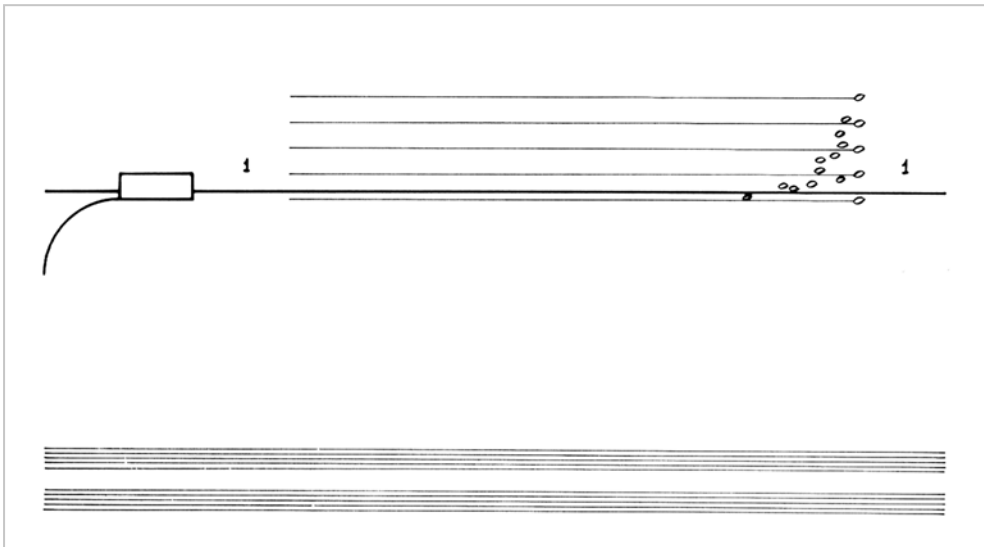
Irodalomjegyzék

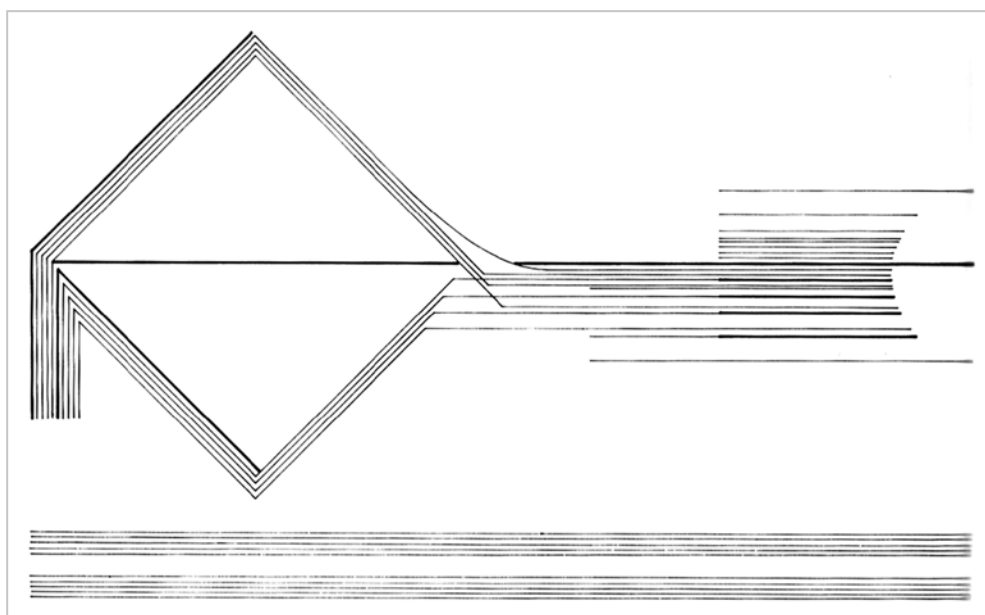
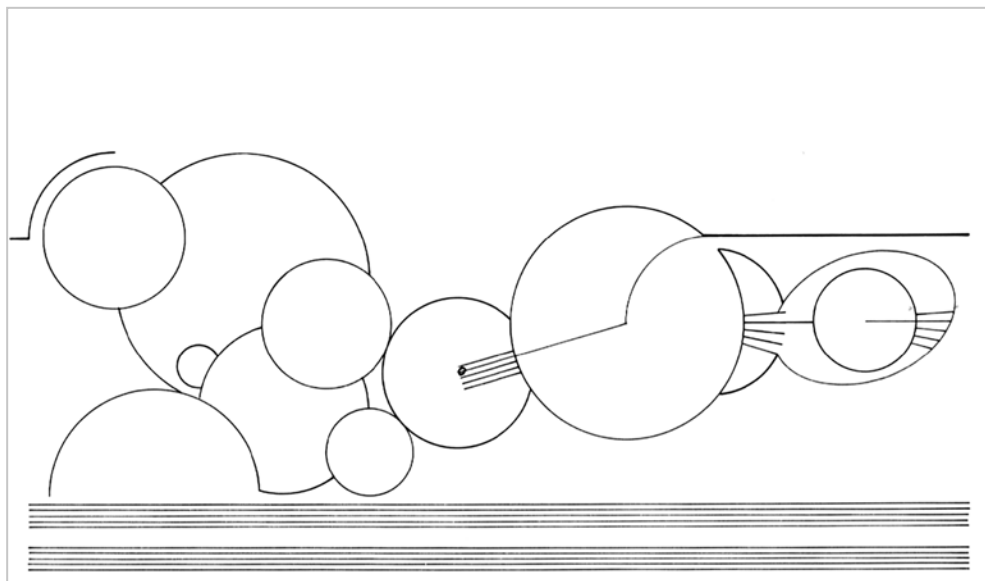
- Bárdossy, I., Dudás, M., Pethőné Nagy, Cs., & Priskinné Rizner, E. (2002). *A kritikai gondolkodás fejlesztése: Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei*. Pécsi Tudományegyetem.
- Cardew, C. (1967). *Treatise*. The Gallery Upstairs Press Buffalo New York, 3,5,18,76,77.
Cardew https://mumia.art.pte.hu/mami/tartalom/oktatasi_anyagok/notacio/Cardew_Treatise/Cardew%20-%20Treatise.pdf
- Hortobágyi, K. (2002). *Projekt kézikönyv: válogatás a hazai és külföldi projekt-irodalomból*. Iskolafejlesztési Alapítvány.

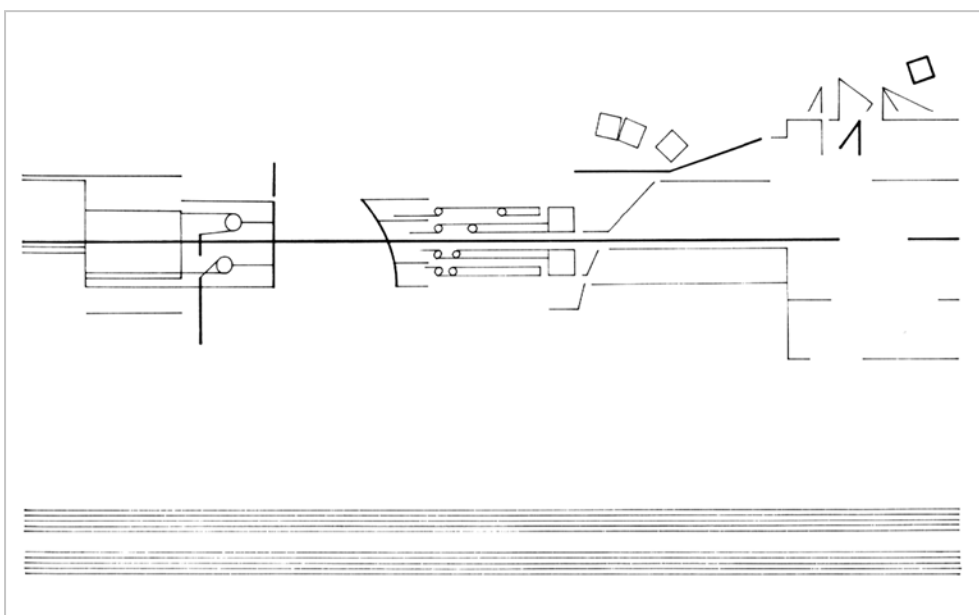
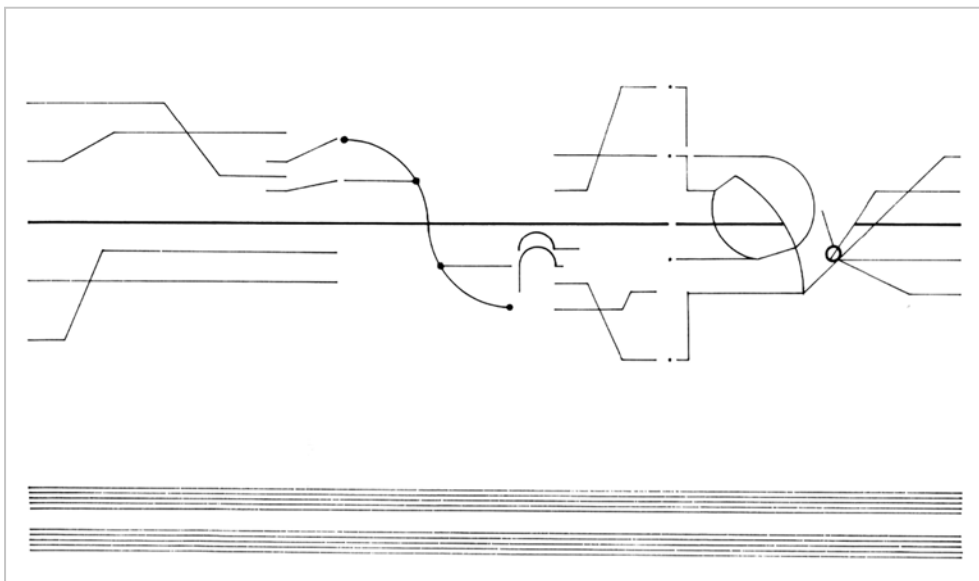
- Kárpáti, B., Kézér, G., & Virághné Vajda, Gy. (2020). *Divattánc: Módszertani ismertetés tematikus tervekkel az alapfokú művészeti iskolák számára*. Magyar Táncművészeti Egyetem.
- Kővári, I., & Bogáthiné Erdődi, J. (2010). *Projektpedagógia segédlet a kompetencia alapú felsőoktatás módszertani megújulásához*. Nyugat-magyarországi Egyetem.
- Magyar Táncművészeti Egyetem. (2024). *Táncos és próbavezető alapképzés mintatanterv: Divattánc szakirány (nappali)*. <https://mte.eu/kepzesek/alapkepzesek/tancos-es-probavezeto-szak/tancos-es-probavezeto-szak-divattanc-szakirany-ba/>
- Orgoványi-Gajdos, J., & Virág, I. (2024). *Projektorientált tanítás és tanulás a gyakorlatban*. Líceum Kiadó.
- Radnóti Katalin. (2008). Csirmaz Mátyás (összeállította): *Projektpedagógia az integráció szolgálatában. Pedagógus továbbképzési kézikönyv: Hallgatói segédlet*. Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság.
- Verók, A., & Vincze, B. (2011). *A projektoktatás elmélete és gyakorlata*. Eszterházy Károly Főiskola.

Függelék

Notációs lapok az előadás során

5–10. ábra: *Notations Treatise* (Cardew, 1967, p. 3,5,18,76–77)